

УДК 657.005.12

Засадний Б.А.*кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри обліку та аудиту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка***БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ**

У статті обґрунтовано роль та значення бухгалтерського обліку в інформаційній системі управління підприємством як специфічної функції управління. Квінтесенцією організації та ведення бухгалтерського обліку є збір, генерування, обробка та надання інформації про діяльність підприємства. У сучасних умовах господарювання роль бухгалтерського обліку як інформаційної системи полягає не лише у фіксації інформації у звітності про події, які мали місце в минулих звітних періодах, а передусім у допомозі та сприянні системі управління підприємством визначити поточну та стратегічну цілі діяльності та моделювати майбутні управлінські рішення.

Ключові слова: бухгалтерський облік, фінансовий облік, управлінський облік, інформаційне забезпечення, звітність.

Засадный Б.А. БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ В ИНФОРМАЦИОННОЙ СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ

В статье обоснованы роль и значение бухгалтерского учета в информационной системе управления предприятием как специфической функции управления. Квинтэссенцией организации и ведения бухгалтерского учета являются сбор, генерирование, обработка и предоставление информации о деятельности предприятия. В современных условиях хозяйствования роль бухгалтерского учета как информационной системы заключается не только в фиксации информации в отчетности о событиях, которые имели место в прошлых отчетных периодах, а прежде всего в помощи и содействии системе управления предприятием определить текущую и стратегическую цели деятельности и моделировать будущие управленческие решения.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, финансовый учет, управленческий учет, информационное обеспечение, отчетность.

Zasadnyi B.A. ACCOUNTING IN THE ENTERPRISE'S MANAGEMENT INFORMATION SYSTEM

In the article are considered the role and importance of accounting in the enterprise management information system as a specific control function. The quintessence of the organization and method of accounting is the collection, generation, processing and provision of information on the activities of the enterprise. In modern conditions of managing the role of accounting as an information system is not only to record information in the events reporting that occurred in prior periods, but help and assistance of enterprise management system to determine the current and strategic goals of activity and simulate the future management solutions.

Keywords: accounting, financial accounting, management accounting, accounting information, reporting.

Постановка проблеми. Бухгалтерський облік як основа інформаційної системи управління підприємством формує інформаційну базу для задоволення потреб внутрішніх та зовнішніх користувачів при прийнятті управлінських рішень. Основним та визначальним результатом бухгалтерського обліку є інформація.

Ефективна реалізація функцій управління залежить від повноти, достовірності, релевантності та якості інформації. У цьому контексті організація та методика бухгалтерського обліку як важливої складової частини інформаційної системи підприємства повинні здійснюватися не лише для надання інформації про операції, що мали місце в минулих звітних періодах, а передусім для обґрунтування майбутніх управлінських рішень.

Враховуючи вищезазначене, система бухгалтерського обліку на підприємстві повинна піддаватися перманентному вдосконаленню з урахуванням сучасних змін економічної ситуації та вимог суб'єктів управління до облікової інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти формування системи бухгалтерського обліку та її значення для потреб управління висвітлено в наукових на навчально-методичних працях таких учених, як В.Г. Швець, М.І. Бондар, М.С. Пушкар, С.Ф. Голов, Є. Ковальчук, В. Панасюк. Здебільшого в даних наукових працях розглядаються загальні підходи до формування системи бухгалтерського обліку. Проте в сучасних умовах функціонування системи управління підприємствами на перший план виходить ефективність прийнятих управлінських рішень, яка знаходиться в тісній взаємозалежності з якістю облікової інформації, на основі якої приймаються рішення.

Мета статті полягає у розробці моделі взаємозв'язку бухгалтерського обліку як основної складової інформаційної системи з іншими функціями (плануванням, організацією, мотивацією, контролем) у системі управління підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес управління передбачає узгоджені дії, які забезпечують досягнення загальної мети або виконання окремих завдань, що стоять перед підприємством. Для координації дій у системі управління підприємством має бути спеціальний орган, що реалізує функцію управління. Виходячи з цього, на будь-якому підприємстві в системі управління завжди присутні суб'єкт та об'єкт управління. Модель взаємодії та взаємозв'язків між суб'єктом та об'єктом у системі управління зображено на рис. 1.

Суб'єкт та об'єкт управління в системі управління за допомогою взаємозв'язку об'єднуються в єдине ціле. Кожен із них має певну самостійність і власне призначення. Об'єкт управління – система, що виконує рольову функцію організації, тоді як суб'єкт управління забезпечує вихід системи управління на відповідний рівень для досягнення визначеної мети та виконання поточних завдань.

Суб'єктом управління, як правило, виступають дирекція, менеджери та інформаційні підрозділи, що забезпечують роботу адміністративно-управлінського апарату. Кінцевим продуктом суб'єкта управління є управлінські рішення, які приймаються на основі інформації та передаються для виконання об'єктом управління. Суб'єктом управління ухвалюються управлінські рішення як результат аналізу, прогнозування, оптимізації, економічного обґрунтування та вибору альтернативи з багатьох варіантів досягнення визначеної мети.

Ключовим моментом, від якого залежить ефективність діяльності підприємства, є прийняття управлінських рішень. Для процесу прийняття управлінських рішень характерні два аспекти:

1. Рішення приймаються не лише під час вибору альтернатив. На кожному етапі управлінського циклу приймаються часткові рішення, які суттєво впливають на результат усього процесу прийняття рішень (про можливі дії, про оцінку впливу, про методи контролю, про передачу інформації тощо).

2. У центрі всіх етапів лежить інформація, саме тому процес прийняття рішень можна визначити як процес обробки та обміну інформацією, яку отримують, аналізують, систематизують та передають далі.

Отже, перед тим як прийняти рішення, потрібно визначити мету, отримати необхідну інформацію, оцінити можливі альтернативні варіанти рішень і вибрати оптимальний варіант.

Якщо планування визначає вид і форму діяльності, а управління – її реалізацію, то контроль має гарантувати, що діяльність здійснюється планомірно, і тоді поставлена мета досягається найкращим чином. У разі відхилення починає діяти механізм регулювання для нового процесу планування.

Особливу роль серед функцій управління відіграє функція контролю, яка тісно взаємопов'язана із системою бухгалтерського обліку (фінансовий, управлінський, стратегічний облік), різними видами аналізу, аудиту тощо.

До процесу контролю входять визначення нормативів, порівняння план/факт, аналіз відхилень і пропонування конкретних заходів з адаптації нових завдань у процесі планування та організації діяльності підприємства. При цьому якість аналізу від-

хилень для майбутнього планування і поліпшення якості планування має вирішальне значення.

Таким чином, основне завдання керівника підприємства полягає, по-перше, у виборі мети, завдань, політики, методів та організаційних зв'язків для орієнтації (спрямування) процесів прийняття рішень і планування на різних рівнях; по-друге, – в організації потоків інформації до центрів, в яких приймаються рішення.

Ядром економічної інформації підприємства є облікова інформація. Це пов'язано з тим, що облікова інформація повніша, точніша, оперативніша і достовірніша за будь-яку іншу економічну інформацію. Облікова інформація моделює як зв'язки підприємства з навколишнім середовищем, так і його внутрішню структуру, дає можливість розподіляти права виконавців та їхню відповідальність за економічну ефективність.

Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [1], облікова інформація повинна відповідати таким якісним характеристикам:

- дохідливість, тобто інформація повинна бути дохідлива і зрозуміла її користувачам за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації;
- доречність інформації, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені в минулому;
- достовірність інформації визначається тим, що вона не містить помилок та перекручень, які здатні вплинути на прийняті рішення користувачами;
- порівнюваність інформації надає можливість користувачам порівнювати фінансові звіти підприєм-

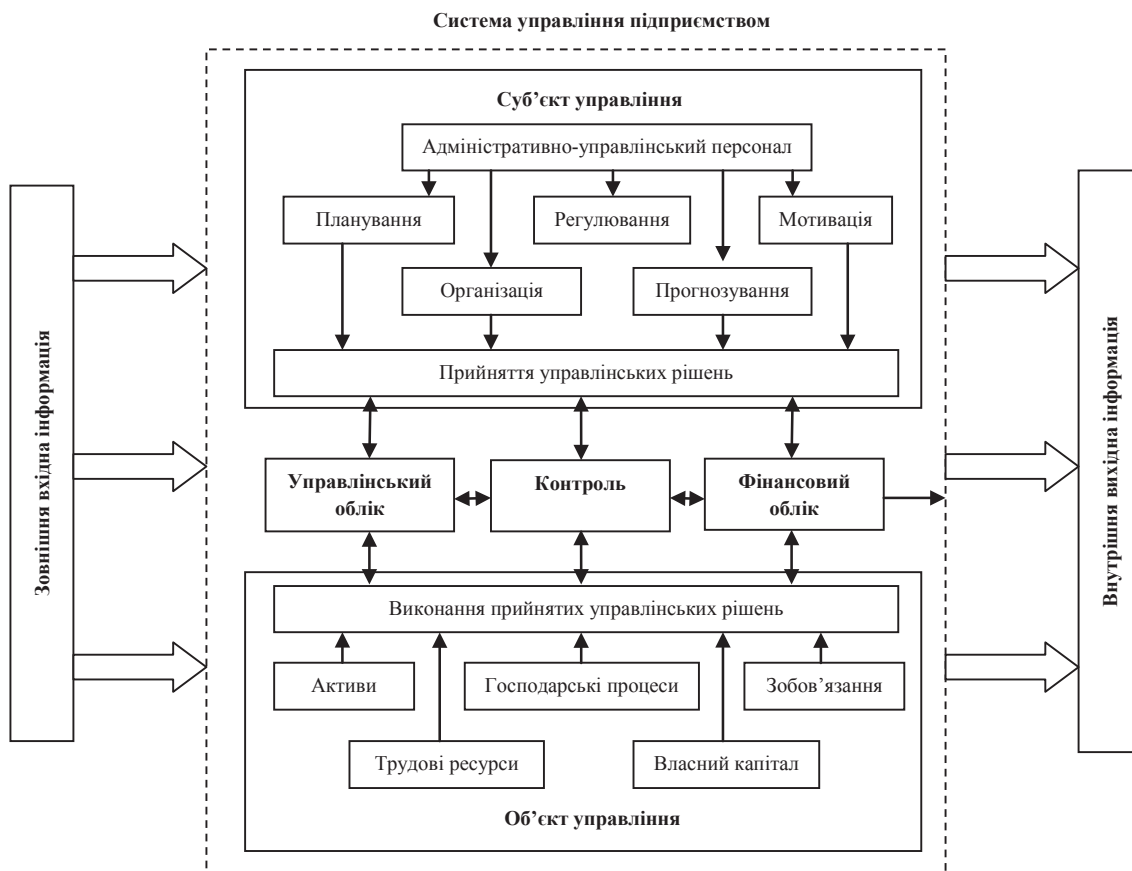

Рис. 1. Модель системи управління підприємством

Джерело: розроблено автором

ства за різні періоди, а також фінансові звіти різних підприємств.

Оскільки ключовою і найважливішою передумовою для прийняття управлінських рішень є інформація, інформаційна система підприємства – це важливий інструмент для здійснення управлінських функцій. Система бухгалтерського обліку займає важливе місце в інформаційній системі підприємства. Вона покликана шляхом реалізації інформаційної функції забезпечувати взаємозв'язок між суб'єктами та об'єктами, між окремими функціями, підсистемами управління і максимально сприяти розвитку системи управління підприємством в цілому.

Без ефективно організованої системи обліку з метою надання інформації про минулі, теперішні та майбутні події господарської діяльності підприємства неможливо приймати обґрунтовані управлінські рішення. А відсутність достатньої аргументації та обґрунтованості у прийнятті управлінських рішень зумовлює збільшення ризиків для бізнесу та втратою контролю над господарською діяльністю.

Передусім система обліку на підприємстві призначена для відображення інформації про процеси виробництва, розподілу, обміну і споживання, ґрунтується на Національних та Міжнародних стандартах фінансової звітності та задовольняє потреби зовнішніх та внутрішніх користувачів.

Систему бухгалтерського обліку на підприємстві можна назвати важливим сервісним центром із генерування, обробки та надання інформації для процесу управління. На основі облікової інформації менеджери мають змогу контролювати поточну діяльність, раціонально та ефективно використовувати обмежені виробничі ресурси, здійснювати оцінку результатів діяльності структурних підрозділів і планувати тактику та стратегію розвитку підприємства в майбутньому.

Керівники на вищих, середніх та найнижчих рівнях управління підприємством є основними

суб'єктами системи управління та внутрішніми користувачами облікової інформації, яка необхідна їм для планування, організації, мотивації та контролю в процесі господарської діяльності підприємства.

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [2], бухгалтерський облік на підприємстві ведеться безперервно із дня його реєстрації до ліквідації в установленому порядку. А в окремих випадках реєстрація подій та операцій в обліку має місце ще до моменту реєстрації підприємства (операції, пов'язані з формуванням зареєстрованого капіталу). Отже, можна зробити висновок, що система бухгалтерського обліку за допомогою власних елементів методу формує інформаційну базу про діяльність підприємства і тісно пов'язана та переплітається з усіма функціями в процесі управління.

Хоча в науковій літературі [3–7] є різні точки зору щодо виокремлення обліку як окремої функції управління, на нашу думку, облік є специфічною і важливою функцією управління, без якої жодна інша функція (планування, організація, мотивація, контроль) не можуть бути виконані повною мірою, якщо не буде сформовано інформаційну базу на основі якої будуть прийматися управлінські рішення на будь-якому рівні управління та етапі діяльності підприємства.

У сучасних умовах ринкового середовища України для нормального функціонування підприємств необхідно переоцінити роль та значення системи обліку з боку керівників. Насамперед це стосується фінансового обліку та формування фінансової звітності.

Так, згідно з п. 134.1.1 ст. 134 Податкового кодексу України, об'єктом оподаткування податком на прибуток підприємств є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій

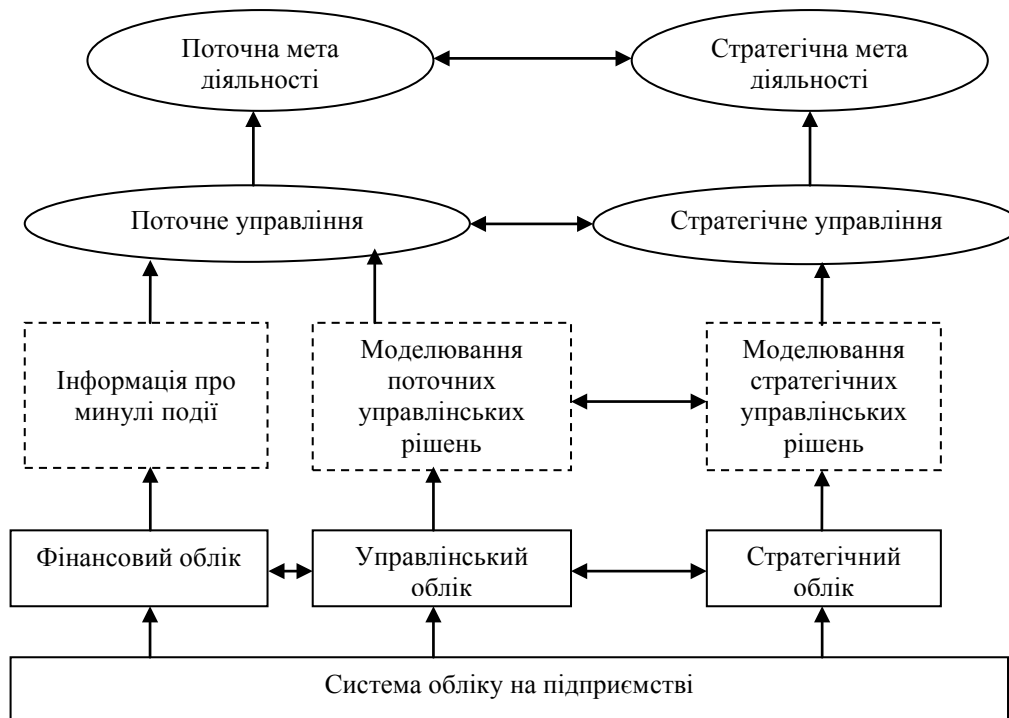

Рис. 2. Взаємозв'язок системи обліку та процесу управління підприємством

Джерело: розроблено автором

звітності підприємств відповідно до Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або Міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які виникають відповідно до положень Податкового кодексу України [8].

До прийняття Податкового кодексу України визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток здійснювалося виключно на основі норм податкового законодавства, і підприємства практично не звертали увагу на ведення фінансового обліку та формування фінансової звітності. На сьогодні фінансова звітність є основою для визначення фінансового результату, що є об'єктом оподаткування податком на прибуток. Це зобов'язує керівництво підприємств із повною відповідальністю ставитися до процесу організації та ведення фінансового обліку та звітності.

Для задоволення внутрішніх потреб управління підприємством в інформації для прийняття поточних та стратегічних рішень слід приділяти значну увагу організації управлінського та стратегічного обліку (рис. 2).

В економічно розвинутих країнах фірми та компанії 90% робочого часу та ресурсів облікових служб витрачають на організацію та ведення управлінського та стратегічного обліку [5, с. 17]. Проте в системі управління вітчизняними підприємствами практично відсутній або ведеться у спрощеній формі управлінський та стратегічний облік, що є наслідком історично сформованої культури ведення обліку командно-адміністративної системи управління підприємствами.

Процеси глобалізації економіки, розвиток транснаціональних корпорацій, посилення зовнішньої та внутрішньої конкуренції, ускладнення господарських зв'язків призводять до того, що система управління не може виконувати свої функції лише на основі інформації про минулі події, які мали місце в господарській діяльності і зафіксовані у фінансовій звітності. Для підвищення рівня ефективності управління та з метою прийняття стратегічних управлінських рішень необхідна додаткова інформація управлінського та стратегічного обліку.

Висновки. Основою для прийняття будь-якого управлінського рішення є наявність достовірної, своєчасної, релевантної та правдивої інформації, у формуванні якої основна роль належить системі

бухгалтерського обліку на підприємстві. Саме система бухгалтерського обліку з використанням власних елементів методу формує інформаційну базу про діяльність підприємства, що створює передумови для реалізації окремих функцій управління.

Бухгалтерський облік є специфічною функцією управління, що відіграє найважливішу роль в інформаційній системі управління підприємством та взаємопов'язана з іншими функціями (плануванням, організацією, мотивацією, контролем) у процесі управління підприємством.

Подальших наукових досліджень у сфері бухгалтерського обліку вимагає проблема підвищення якості облікової інформації через удосконалення методології бухгалтерського обліку відповідно до сучасних вимог та потреб користувачів та розробки методики оцінки якості облікової інформації на підприємстві.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджене Міністерством фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» прийнятий Верховною Радою України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
3. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: [підручник] / В.Г. Швець; 4-те вид., переробл. і доп. – К.: Знання, 2015. – 572 с.
4. Бондар М.І. Бухгалтерський облік як інформаційна підсистема системи управління / М.І. Бондар // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 2. – С. 58–62.
5. Пушкар М.С., Щирба М.Т. Теорія і практика формування облікової політики: [монографія] / М.С. Пушкар, М.Т. Щирба. – Тернопіль: Карт-бланш, 2010. – 259 с.
6. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: [монографія] / С.Ф. Голов. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.
7. Ковальчук Є., Панасюк В. Бухгалтерський облік як інформаційна система управління / Є. Ковальчук, В. Панасюк // Економічний аналіз. – 2010. – № 6. – С. 77–80.
8. Податковий кодекс України, прийнятий Верховною Радою України, від 02.12.2010 р. № 2755-VI (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.